ולא מורידין. ומ"ת הא אמרינן במסכת סופרים [פט"ו] כשר שבכנעניים [ע] הרוג וי"ל דבירושלמי דקדושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה ומביא ראיה מויקח שם מאות רכב בחור ומהיכן היו מהירא את דבר ה' ואע"פ שסתם כנעניים [ע] עובדי כוכבים ומזלות הם ועובדין על שבע מצות מכל מקום אין מורידין דרבינהו בקרא להתירא [פ] דכתי' והיה לך למס ועבדוך (דברים כ): **אני** שונה לכל אבידת אחיך לרבות המומר [פ]. תימה מאי פריך דלמא לעולם אימא לך דמורידין ואפילו הכי משיבין לו אבידתו דהא במסור לנכרים [ק] אף על פי שממונו אסור לאחד ביד משום דדלמא נפיק מיניה ברא מעליא דכתיב יכין רשע ונדיק יצבם ואפ"ה היו [ר] מורידין וי"ל דשאני הכא דמההוא קרא דמרבינן השבת אבידתו ילפינן השבת גוף בישראל והשבתו לרבות אבידת גופו [ר] וכמו דאתרבי ישראל איתרבי [ד] לכולהו בין לממונו בין לגופו ואפילו להעלותו לריח ולפדותו כדמשמע פרק השולח (גיטין דף מז.) דבעי רבי אמי למיפרקיה אם היה מומר לתיאבון אלא לפי שהיה מומר להכעיס קאמר לא שבקינן לי למפרקינך וגם להלוותו ברבית אסור כדמשמע בפרק איזהו נשך (ב"מ דף סב.) אהדר ליה דיעבי בהדך ומומר לתיאבון אתה מצווה להחיותו ומיהו מומרים של זמנינסם [ש] להכעיס הן דשבקי התירא ואכלי איסורא ומטמעי בין העובדי כוכבים וכל להכעיס אי אתה מצווה להחיותו כדמשמע מההיא דגיטין (דף מז.) דלא מחייב למפרקיה ומותר [ת] ליקח מהם רבית ואע"פ שאסור ליתן להם רבית משום לא תשיך ומשום לפני עור והוי ליה למימר כל היכא דקרינא ביה לא תשיך קרי ביה לא תשוך מ"מ כיון דאין אתה מצווה להחיותו אינך מצווה להלוותו דלא רבית דלא קרינא ביה וחי אחיך עמך ואמרינן (ה) בירושלמי דמכילתין כותאי דקסרי מותר להלוותן ברבית והא דאמרינן [פ] עובדיה לוה מיהורס בן אחאב ברבית כדי לפרנס הנביאים אף על גב דיהורס ישראל מומר הוה ואסור ליתן לו רבית שאני התם לפיקוח נפש הוה ומצוה אבל מסור מיגרע גרע מייה ובכל מקום שונה מסור אבל מין ולא איתרבי אבל אבדה ושמא מאן דאית ליה [ב] ממון מסור אסור לאבדו ביד אית ליה נמי דמשיבין אבידתו ומטעמא דיכין רשע ונדיק יצבם: **סמי מבאן מומר.** נראה דדוקא לגבי הורדה לבור מסמי ר' יוחנן מומר מלמתנייה בהדי מייס אבל לדבריס אחרים מצינו בכמה מקומות שונה מייס ומומרים יחד בפ"ק דראש השנה (דף יז.) המייס והמומרים והמסורות יורדין לגיהנם ובפרק השולח (גיטין דף מה:) ס"ת שכתבו מין ומומר ומסור וכו': **וחד אמר להכעיס נמי מומר.** תימה מדתני בפ"ב דחוליות (דף יא.) אבל אבל הרי זה מומר ואיזהו מומר אוכל נבלות וטרפות שקיים ורמשיס וכעי תלמודא מאי קאמר ומסיק ה"ק אבל אבל לתיאבון הרי זה מומר להכעיס הרי זה מין ואיזהו מומר שסתמו מין פי' דמתאבל לא ידעינן דשמא אכלו לתיאבון משום שהוא טוב לאכול ומש"ה קאמר זה האוכל נבילות וטרפות פי' נבלה שמתה מחמת חולי וטרפה שנשברה מפרקתה שמתה והולכת ואינה ראויה לאכילה ואם כן לא אכל אלא להכעיס אבל לא מייירי [ג] בשנשחטה בסכין דלא הוי קרוי מין בסתמא דשמא אכלה לתיאבון שהיא טובה לאכול ובשלמא לרבי יוחנן ניחא דקאמר דמומר אוכל נבלות להכעיס מין הוא אלא למ"ד מומר מאי איכא למימר (ו) הרי זה אוכל נבלות שקיים ורמשיס י"ל דמאן דאית ליה הכא דהוי מומר מפ' לגרייתא הכי אכל אבל הרי זה מומר סתמו לתיאבון שטוב הוא לאכול ומכריזין על אבידתו ואין מורידין ואיזהו מומר שסתמו להכעיס ואין מכריזין על אבידתו וגם היו [ד] מורידין אותו לבור אוכל נבלות וטרפות דמאיסי דומיא דשקיים ורמשיס: **איזהו** מין זה העובד אלילי כוכבים. הכא משמע דישראל מומר לעבודת כוכבים נקרא מין ותניא בפ"ק דחולין (דף יג.) שחיטת מין לעבודת כוכבים פתו פת כותי וכו' וקשה דבפ"ק דחולין (שם:) אמרינן אין מיינן בעובדי כוכבים [ד] ובעי למאי הלכתא לשחיטה ויין נסך השתא שחיטת מין דישראל אסורה דעובדי כוכבים מיבעיא ומאי קושיא הא אשכחנא ישראל עובד עבודת כוכבים חמור מעובד כוכבים דאילו ישראל מומר לעבודת כוכבים הרי זה מין ולכ"ע משמע הכא דמורידין ועובדי כוכבים אע"פ שכולם עובדי עבודת כוכבים אין מורידין ואף לענין שחיטה כיון דהוי מין תניא התם שחיטת מין לעבודת כוכבים ואילו עובד כוכבים לא אשכחנא דאמר סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים אלא ר' אליעזר י"ל דהא דאמר שחיטת מין לעבודת כוכבים היינו בכומר לעבודת כוכבים שהוא אדוק ביותר אבל ישראל העובד עבודת כוכבים אין שחיטתו כשחיטת מין וראיה מדאמר בפ"ב דחולין (דף לט.) השוחט לזרוק דמה לעבודת כוכבים רבי יוחנן אמר אסורה ורשב"ל אמר מותרת ופ"ה לשם דמותרת אף באכילה ואע"פ שהשוחט חייב מיתה כדאמר פרק ארבע מיתות (סנהדרין דף פא.) עד כאן לא אמר רשב"ל אלא בהמה אבל גברא בר קטלא הוא מידי דהוה אמשתחוה להר דהר מותר ועובדו בסייף אלמא אף בעובד עבודת כוכבים אין שחיטתו נאסרת בסתם: **התם** בעי למיטעם טעמא דאיסורא. תימה מאי שנא אוכל פרעוש או יתוש מאוכל שקיים ורמשיס דהוא מין אף בסתמא בגרייתא דחוליות (דף יא.) שהבאתי לעיל י"ל דהכא מייירי במפרש בהדיא דלכך הוא עושה א"י התם קתני אוכל שקיים ורמשיס דמשמע הרבה בזה אחר זה דמקמייתא טעם טעמא אבל הכא קתני פרעוש אחד או יתוש אחד: **דלא** תיחות חיותא עילויה. משמע דאמר הכי לאשתמוטי כי היכי דלא תהוי איבה ותימה מאי איבה שייכא הכא הא (אין) מורידין ואפילו לכתחלה י"ל דמורידין היינו כשידינו תקיפה בזה"ב [פ] אבל לא מעלין אף [ז] אין ידינו תקיפה היכא דאית ליה לאשתמוטי ומעיקרא הכי פריך השתא אחותי מחתינן לאוקי אסוקי השתא מיבעיא כיון שיוכל לאשתמוטי ולילך לו:

לאפוקי לשם מורנא דלא. כפ"ה דאסור לרפאות בחנם אבל בשכר שרי משום איבה ולאיה [ח] בפרק מי שאחזו (גיטין דף ע.) דרב שימי בר אשי עבדא ליה להוא עובד כוכבים לדבר אחר ואיתסי אלמא שרי לרפאות עובד כוכבים אלא ודאי בשכר הוה ועוד י"ל דהתם נמי בחנם הוה ולהתחכם ברפואות יכול להיות מותר וכן משמע מפני שלא היה בקי ברפואות עשה כן [ו]:

מיין. כומרין לעבודת כוכבים בין עובדי כוכבים בין ישראלים: **מסורות.** מלשיים לשקר [ט] המוסרין ממון חבריהם ביד עובדי כוכבים אנסין [י]: **לתיאבון.** כשאין להם בשר אבל אינו מופקר להיות איסור והיתר לפניו להניח היתר ולאכול איסור ואם עושין כן זה להכעיס: **מין הוא.** והא תנא ליה ריש מיינן. בכמה דברים מצינו חילוק בין מין למומר [כ] כגון [ל] ספר תורה שכתבו מין ישרף והכא [מ]: פרעוש ויתוש אין אדם אוכלן לתיאבון: **לטעום טעמא דאיסורא.** לא להכעיס אלא מתאוה לטעום טעמו לפי שאין ישראל טועמו מעולם: **שאם היתה מעלה בבור.** עשויה בקרקע ויכול לעלות (א) מגררה והאי לא מעלין דקאמר אין מניחין לעלות קאמר: **דנקיט ליה עילא ואמר.** כלומר אית ליה לאשתמוטי מאיבה ולמימר ליה: **דלא תיחות חיותא עילויה.** דרך מעלה זו ותמות בבור: **בעינא לאעבורי חיותא עליה.** לריך אני להעביר עדר לאני למרעה ודרכי על שפת בור זה וירא אני שלא יפלו: **לאפוקי לשם מורנא.** תולעת שיש לו בערלתו דלא דאסור לרפאותו בחנם דהא אמרן לא מעלין ולא מורידין: **דמלי.** מטה הסכין כדמתרגמינן מטה משפט [ט] מלי דין: **לרוח שפכה.** מי שנכרת לו מן הגיד מן העטרה ולמעלה לגד הגוף ושוב אינו מוליד: **רופא.** שיודע למול: **ימול עובד כוכבים [ב].** שאין מילתו לשם עבודת כוכבים שהרי אין דרכם למול את בניהם: **ואל ימול כותי.** שמל לשם דמות יונה שמצאו בראש הר גריזים ועובדין לה עבודה כדאמר בהכל שוחטין (חולין דף ו.) ומלין את בניהם לשם יונה זו: **כותי ולא עובד כוכבים.** מפני שחשוד על שפיכות דמים:

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"א מהלכות עבודת כוכבים הל' ח ופ"ד מהלכות רוצח ה"י סמג לאוין קנג טוש"ע יו"ד סי' קנח סעיף ב' וטוש"ע חו"מ סי' תכה ס"ה:

כד ב מיי' פי"ח מהל' גזילה ואבידה הלכה ג סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסו סעיף ב:

כה ג מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה יב (ופ"ט מהלכות עבודת כוכבים) סמג לאוין קסג טוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה וטוש"ע י"ד סימן קנח סעיף ח:

כו ד ה מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה י ופי"ח מהלכות אבידה הלכה ב סמג שם וסי' עד טוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה וסימן רסו סעיף ב:

כז ו מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה י סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תכה סעיף ה וטור ש"ע י"ד סימן קנח סעיף ב:

כח ז מיי' פ"ג מהלכות מילה הלכה ח סמג עשין כח טור וש"ע י"ד סימן רסד סעיף ח:

רבינו חננאל

דתניא העובדי כוכבים והרועים בחמה דקה לא מעלין ולא מורידין אלו כולן בשכר שרי. ודחאם אביי ואמר המילדת יכולה לומר לעובדת כוכבים דידן דמנטרי שבתא מחללינן עלייהו שבתא דידכון דלא מנטרי שבתא לא מחללינן עלייהו שבתא. באנוקי אי פנויה היא יכולה למימר בעינא לאינסובי ולא מגלינא נפשאי ואי אשת איש היא יכולה למימר לא מזדהמנא באפי בעלי. העובדי כוכבים והרועים נמי יכיל למימר ברי קאי אאיגרא ומסתפינא דלמא נפיל ואנא רהיטנא לאחותיה אי נמי נקיטא לי דימנא לבי דוור כלומר קבע לי זמן השופט שאם לא אבוא יחתוך עלי הדין ואני רץ לומר לו הנה באתי: תני רבי אבהו קמי דר' יוחנן המינין והמסורות והמומרין והאפיקורסין היו מורידין אבל לא מעלין אמר ליה אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המומר כי אחיך הוא ואת תנית מורידין סמי מכאן מומר ש"מ דאפיקורוס רע מן המומר הוא: איתמר (מ"ש) מומר לאכול נבילה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר לתיאבון מומר להכעיס מין הוא וחד אמר אפילו להכעיס מומר אלא איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים. מיתיבי אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר והא הכא להכעיס הוא וכו' ופשוטה היא: **אמר** מר היו מורידין ולא מעלין ומקשינן אחותי מחתינן להו אסוקי אצטרך ליה למימר דלא נצרכא אלא אם הייתה מעלה בבור ויכול לעלות מגררה ואומר לו שלא ירד עליך חיה רעה אני מגררה או מטיל אבן גדולה על פי הבור ואומר לו להעביר בהמותיי אני צריך ומתיירא שמא יפלו בבור כלומר והיו באין בעלילות אבל לא היו הורגין אותם בידים: **ת"ר** ישראל מל את העובד כוכבים לשום גירות אבל לרפאותו משום מורנא אסור פי' מורנא תולעים כדגרסי' בגמ' דטריפות [דף מט] מורנא פליגי בה

מסורת הש"ס

א) [בפ"ח], והמשומדים, ב) [היו ליתא בפ"ח], ג) [בפ"ח: המשומד, וכן להלן], ד) תוריות יא., ה) [היו ליתא בפ"ח], ו) [תוס' פ"ג ה"ה], ז) מנחות מב., ח) [בפ"ח: אלמלי וכן להלן], ט) בפ"ח ליתא, י) בפ"ח: ביד גויים, כ) בפ"ח: למשומד, ל) [גיטין מה:], מ) בפ"ח: ומורידין דהכא, נ) [דבריס כז], ס) בפ"ח: אלמלי, וכן להלן, ע) בפ"ח: שבגויים, פ) בפ"ח: המשומד, וכן בכל העמוד, צ) [בדאיתא ב"ק קיט.], ק) בפ"ח ליתא, ר) [בדאיתא ב"ק דף], ש) [בפנקדרין עג.], ת) בפ"ח: עכשיו, א) בפ"ח נוסף: עכשיו, ב) [שמו"ר פל"ח ובתנחומא פ' משפטים], ג) [ב"ק קיט.], ד) פי' בעובד כוכבים ששחט או בסכין פגומה ויותר נראה להגיה בשנשחטה בלא סכין. רש"ש, ה) בפ"ח: בתומות, ו) ליתא בפ"ח, ז) בפ"ח: עשה לגוי ולא לישראל.

תורה אור השלם

1. וְכֵן תֵּעָשֶׂה לְחֲמֹרוֹ וְכֵן תֵּעָשֶׂה לְשַׂמְלָתוֹ וְכֵן תֵּעָשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: דברים כב ג
2. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: בראשית יז ט

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ולא וכו' דבתי' וחי' לך למס. עיין לקמן דף סד ע"ב תוס' ד"ה לוה וכו' לעלות בה מגדרה: (ד) תוד"ה אי וכו' וכמו דאתרבי ישראל אתרבי נמי מומר לגולהו: (ה) בא"ד ואמרינן נמי בירושלמי: (ו) ד"ה וחד וכו' מאי איכא למימר בהא דקתני ואיזהו מומר אוכל נבלות וטרפות שקיים ורמשיס י"ל: (ז) ד"ה דלא וכו' אף אם אין ידינו: (ח) ד"ה לאפוקי וכו' ולאיה מפרק וכו' עבד ליה:

מוסף רש"י

ולא מורידין. אותן לבור להמית אותן בידים (לעיל יג: סנהדרין נז.). **רופא.** מוהל (מנחות מב.). **ואל ימול כותי.** לפי שמל לשם הר גריזים (שם).

רבינו חננאל (המשך)

רב אחא ורבינא: ועובד כוכבים לא ימול את ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים ואפי' אחרים [עומדים] על גביו זימנין דמצלי ליה לסכיניה ומשוי ליה כרות שפכה דברי ר"מ וחכ"א בינו לבינו לא ימול אבל מל הוא בזמן שאחרים [עומדים] על גביו ולא חיישינן דלמא מצלי ליה לסכינא ומשוי ליה לינוקא כרות שפכה ומקשי' וסבר ר"מ